

A katolikus iskola szereplői és szerepe

JUHÁSZ FERENC

1955-ben született, gyöngyösi plébános, 2000–2003-ban az egri katolikus rádió alapító igazgatója, 2004 óta lelkipásztorként az Egyházmegyei Katolikus Iskolák Főhatósága (EKIF) elnöke.

Írásom lelkipásztori szempontból szeretne megfogalmazni néhány alapvető kérdést a katolikus egyház által fenntartott iskoláról. Több mint két évtizede nemcsak megfigyelője, de részese, sőt része is vagyok annak a folyamatnak, ami e téren történik. Megállapításaim nem definitív jellegűek, jóllehet konkrét tapasztalatokból fakadnak, és többszörösen átmentek azon a szűrőn, ami az oktatás maga, és azon a rostán, ami az élet.

Tisztázzuk először az elnevezést. Melyik kifejezés a helyes? Vajon az egyházi iskola (esetleg keresztény iskola — ahogyan néhol használják) lehet-e a megfelelő elnevezés, vagy inkább a katolikus iskola? Meg kell neveznünk a szerzetes iskolákat is! Elöljáróban érintenünk kell az elnevezéseket, hiszen maga a megnevezés is utal arra a belső tartalomra, ami az iskolában történik. Azért választom végül az említettek közül a katolikus iskola elnevezést, mert meggyőződésem szerint ez fejezi ki leginkább a törekvést, amit a katolikus egyház ezekben az iskolákban szeretne elérni.

Kezdjük a végén, a *szerzetes iskolák* kérdéskörével. Ezek kiemelkedő szerepe két összetevőből fakad. Az első és hangsúlyos összetevő a tanítórendek karizmája, amely alapításuk és konstitúciójuk genezise (bár ezek az utóbbi időben átalakulófélben vannak). Hazánkban évtizedeken keresztül csak szerzetesek tarthattak fenn katolikus iskolákat — igen szűk keretek között. Az államosítás előtt (1948) iskolákat egyszerűen szerzetes iskoláknak neveztek. Az államosítás után azok, akik gyermekeiket katolikus iskolába szerették volna adni, a megmaradt nyolc szerzetesintézmény közül választhattak. Ezért ezek az iskolák értelemszerűen nem csupán szerzetes iskolaként, hanem tágabb értelemben, katolikus iskolaként működtek. Akik hozzájuk jelentkeztek, azok között voltak olyanok, akik nem kifejezetten a piaristák, a bencések, a ferencesek vagy az iskolanővérek intézményét keresték, hanem egyszerűen a katolikus iskolát. A megmaradt iskolák vállalták azt a feladatot is, hogy az egyházmegyék számára a papi utánpótlást biztosító középiskolai képzésnek helyet adnak.

Napjainkban, hogy ismét létesülhetnek katolikus iskolák, és többségük ismét egyházmegyei fenntartásban, megfontolandó, hogy a szerzetesek által fenntartott iskolákat nem kellene-e tudatosan újra szerzetes iskoláknak titulálni. A tanító rendeknek mindeközben azt is mérlegelniük kell, hogy az időközben megcsappant számú saját hivatás mellett képesek-e szerzetes iskolát működtetni, vagy inkább azt a formát választják, hogy egyszerűen katolikus iskolát tartanak fenn, amelyet egy-két szerzetes vezet. Ez esetben nem klasszikus értelmében

vett szerzetes iskoláról van szó, hanem csupán katolikus iskoláról. Kérdés, hogy azokat az iskolákat, amelyekben a szerzetesek csupán a fenntartó szerepét töltik be, szerzetes iskoláknak tekintsük-e? Ez utóbbi gyakorlat, hogy szerzetesek igazgatnak nem szerzetes iskolát, annak a segítségnek az inverz folytatása, ami az államosítás idején egyházmegyéből odairányított diákok átvállalása volt.

Az *egyházi iskola* összefoglaló név, az állami iskolától elválasztott, a hivatalos nyelvezetben felekezeti iskolának titulált gyűjtőnév. Ennél valamivel szűkebb jelentése van a *keresztény iskola* elnevezésnek — ez nem zárja ki a többi keresztény felekezethez tartozó szülő gyermekét az intézmény falai közül. Sajnos ez ma még inkább missziós jellegű tendencia, mintsem ökumenikus. A legegységesebb elnevezésnek a *katolikus iskola* kifejezést tekinthetjük, azokra az intézményekre vonatkoztatva, amelyeket az egyházmegyék tartanak fenn.

A katolikus iskola alapítása

A *megyéspüspök* joga, hogy katolikus iskolát alapítson. Ez a jog azonban nem egyszerűen a püspök belátásán alapszik, hanem — éppen mert más nem teheti — egyben kötelességévé is lesz a hívekről való gondoskodásnak ez a formája. A krisztushívók alapvető érdekéről van szó, amelyről az Egyházi Törvénykönyv 802. kánonja úgy rendelkezik, hogy ahol nincs keresztény szellemű iskola, ott a püspök alapítson. A kódex azonban nem kényszeríti őt. Feltételezi, hogy saját hívei pásztoraként gondoskodik azokról, akik a területén élnek. A katolikus iskola létesítésének alapja tehát a püspöknek az a döntése, hogy gondoskodni akar a rábízottakról. Az iskola létesítése és működtetése azonban még azokban az országokban is igen bonyolult folyamat, ahol elismerik az egyháznak a tanításhoz való jogát. E területnek bele kell simulnia az állam által előírt oktatási rendbe, valamint a helyi közösség által biztosított feltételrendszerbe úgy, hogy eközben önazonosságát, a katholicitást ne adja fel, és ne is marginalizálja. Szép folyamat egy katolikus iskola születése, azzal együtt is, hogy vannak benne fájdalmas részek, akárcsak a születésben.

Társadalmi motivációk

Az elmúlt közel három évtized alatt a katolikus iskolák alapításában legalább négy társadalmi motiváció játszott szerepet: a sérelmek orvoslása, a gazdasági nehézség, az erkölcsi alapok hiánya és a helyi érdekek. Ebből is látjuk, hogy az igények, amelyek egy iskolát létrehozhatnak, nem minden esetben konvergálnak. Előfordul, hogy nem ugyanaz a szempont vezeti az egyes szereplőket: a szülőket, a település vezetőit, az oktatáspolitikai munkatársait, az igazgatót, a tantestületet, és esetünkben a legfontosabb szereplőt, az egyházat.

A rendszerváltozás környékétől a kilencvenes évek közepéig a motiváció döntően egyfajta kártérítési igény volt. Másrészt a szülőknél, pontosabban a nagyszülőknél az a szándéka, hogy azt a világot, amelyet az ő gyermekkorukban az iskolák államosítása miatt elveszítettek, most az iskolák egyházi kézbe adásával legalább az unokáiknak visszaszerezessék. Kétségtelen, hogy voltak abban nosztalgikus elemek

is, amikor hetven-nyolcvan éves idős urak és hölgyek lándzsát törtek, hogy feltámasszák az iskolát, amelyben egykor ők is tanultak.

**Új bor, régi tömlő —
vagy fordítva?**

A rendszerváltoztatás hátszele és eufóriája komoly vitákkal ugyan, de mégis lehetővé tette néhány nagy múltú egyházi iskola visszavételét. Többnyire ott ment komolyabb viták nélkül, ahol az állami iskola másik épületet kapott, lehetőleg egy felújítottat vagy egészen újonnan épültet. A tanárok és a diákok pedig dönthettek arról, hogy mennek az új-régibe, vagy maradnak a régi-újban. Voltak, akik mentek, voltak, akik maradtak. Az újrakezdés eufóriája átlendítette a használókat az épület hiányosságain, ezért nem jelentett különösebb nehézséget az sem, ha a visszakapott épület lelakott volt. Ez a nosztalgikus időszak azonban hamar elmúlt, és nemsokára azon kellett tűnődni, lesz-e annyi valóságos pedagógus, amennyit a társadalmi fordulat következtében megnövekedett igény kíván. A szülők dilemmáját jelentősen növelte az a tény, hogy az önkormányzatok az egyháznak átadott épület helyett kártalanításképpen építhettek maguknak új intézményt, ahová azoknak a szülőknek a gyerekei jártak, akik nem kívánták egyházi iskolába adni gyermeküket. És persze bőven akadtak ilyenek. Főleg városi környezetben fordulhatott elő, hogy a szülők számára komoly döntés volt: mit tegyenek, hova írassák a gyereküket? Járjanak-e továbbra is a régi épület falai közé a megváltozott pedagógusi összetétellel, vagy pedig válasszák a teljesen új, korszerű épületet, egy szintén megváltozott pedagógusi összetétellel? Legtöbbször az történik, hogy ha maradt a pedagógus, akkor maradt az osztály is. Az egyébként is látszik az iskolák átadás-átvételi folyamatában, hogy bár a törvény a szülők döntési jogkörébe helyezi az iskola átadást (50% +1), a szülők többnyire úgy döntenek, ahogyan a pedagógus dönt. Ha a pedagógus továbbra is marad az iskolában, még ha az katolikus lesz is, akkor nagy valószínűséggel a gyerek is ráveszi a szüleit, hogy döntsenek a pedagógus szerint. Ezért az átadás folyamatában bár a törvény a szülőket említi, ténylegesen a pedagógusok azok, akik döntenek.

Mennyi az annyi?

A 90-es évek végén még az volt a gyakorlat, hogy az iskolai oktatás finanszírozásába az állam bevonta az önkormányzatokat, amelyek kiegészítették az állam által fizetett normatívát. Változás 2010-ben következett be. Ettől kezdve az egyházi iskoláknak nem az önkormányzat adta oda a kiegészítő normatívát, hanem az állam. Az egyházi iskolák tehát nem kapnak többet. Egyenlő mértékben, de nem ugyanolyan módon történik a finanszírozásuk. Ekkor több önkormányzat is rájött arra, hogy ha gazdasági nehézségei közepette átadja az egyháznak az iskolát, akkor megszabadul a kiegészítő normatíva fizetési kötelezettségétől — és iskolánként akár több tíz millió forintot megspórol. Ráadásul az iskola éppen úgy a településen működik továbbra is. Ebben az időben a gazdasági kényszer komoly háttérrel jelentett az iskolák egyházi kézbe adásához. El is hangzott többször, hogy ha az önkormányzat nem lenne nehéz anyagi helyzetben, akkor az iskolát nem adná egyházi fenntartásba.

Torony iránt A rendszerváltás első huszonöt évében négy kormány váltotta egymást, és mindegyik más és más koncepcióval állt elő az oktatás tartalmi és módszertani kérdéseiben. Az általában lojálisnak tekinthető pedagógustársadalom erre a sok változtatásra részint egyfajta bizonytalansággal reagált, másrészt az állandóság elemi igénye többeket is az egyházak felé fordított — mondván, ott legalább évszázados lassúsággal történnek a dolgok, és ez ebben a helyzetben jó alternatíva. Emellett gyakran megfogalmazódott az is, hogy az erkölcsi normákat is figyelembe kell venni az oktatásban, nem pusztán a szakmapolitikai célokat. Az erkölcsi alapokat pedig leginkább az egyházi intézményektől várják el az ezt igénylők. Így vetődött fel ismét újabb igényként az intézmények egyházi kézbe adása kapcsán: az erkölcsi alapok igénye és a tartós, politikai céloktól mentesség igénye.

Volt olyan település, ahol az igazgató és a polgármester ugyanazt fogalmazta meg: szeretnék kimenteni a politikai csatározásokból az intézményt, ezért szívesen felajánlják az egyháznak. Az más kérdés, és az egyház szempontjából megfontolandó, hogy ez elegendő motiváció-e ahhoz, hogy a katolikus egyház átvegyen egy intézményt? Annál is inkább, mert még ilyen előzmények után is előfordult, hogy a helyi hatalom valójában nem is arra gondolt, hogy ne legyen politikai erőterben az iskola, hanem arra, hogy saját, közeli befolyása alatt tartsa továbbra is. Az egyház közel van, hiszen ott a templom is, a lelkipásztor is a településen, vasárnap és ünnepi alkalmakkor a szertartások kapcsán rendszeresen jelen vannak a helyi társadalom meghatározó szereplői a misén. És — bizonyos szélsőséges esetektől eltekintve — mégiscsak befolyásolhatóbb a plébános, mint a KLIK, vagy a tankerület igazgatója. Naivság lenne persze azt gondolni, hogy az oktatás társadalmi szereplői elengednek közülük egy tantestületet, vagy egy olyan szülői csoportot, akiknek gyermeke az adott iskolába jár — mégis az egyház több szempontból is kedvezőbb megoldásnak tűnt. Van persze néhány olyan eset is, amikor felekezeti különbségek miatt nehezebb meg az egyházi fenntartásba vétel. Az évszázadok óta együtt, vagy egymás mellett élő egyházak szert tettek már olyan tapasztalatra, amelylyel előbb-utóbb megtalálják a modus vivendit.

Az igazgató és a tantestület

A fenntartóváltás legfontosabb szereplői (nyertesei és vesztesei) az igazgató és a tantestület. Ezért érthető az is, hogy a váltás számukra jelenti a legtöbb kockázatot. Bár a törvény a szülőket jelöli meg, mint olyan társadalmi szereplőket, akiknek jogában áll az egyházi fenntartásba adásról dönteni, mégis a tapasztalat azt mutatja, hogy a szülők leginkább a pedagógusokra és az intézmény jelenlegi vezetőjére hagyatkoznak e döntésükben. Ha látják annak esélyét, hogy az iskola továbbra is ugyanazokkal a pedagógusokkal működik, akikkel eddig, akkor szívesebben engedik át gyermekeiket tanáraikkal együtt egyházi fenntartásba. A labda azonban tovább gurul a pedagógusoktól az igazgatóhoz. Egészséges esetben a jelenlegi igazgatót a tantestület véleménye alapján nevezték ki, ezért élvezzi a tantestület bizalmát.

Az ismeretlen új fenntartóval a tantestület akkor tud nyugodt légkörben kezdeni, ha biztosak abban, hogy a jelenlegi igazgató marad továbbra is az igazgató — annak ellenére, hogy tudják: a felekezeti iskola igazgatója nem választással, hanem fenntartói kinevezéssel kapja meg a státuszt. Ezért is fontos számukra, hogy az átmenetet az bonyolítsa, akit ők választottak vezetőjüknek.

Az az emberileg érthető mozzanat, ahogy a szülők ragaszkodnak gyermekük pedagógusához (egy-két kivétel azért van!), a pedagógusok pedig az igazgatójukhoz — csak hosszú távon teszi lehetővé a változást. Ennek ellenére gyakran tapasztalható, hogy a helyi közösség vagy a helyi társadalom vezetői a fenntartóváltástól gyors változást remélnék tanulmánybeli, gazdasági, erkölcsi, valamint a tanulói összetétel szempontjából, miközben mindenki a helyén marad. Hordoz ez önmagában bizonyos feszültséget, hiszen nemcsak az egyházi fenntartónak kell nagy empátiával kezelni a folyamatot, hanem a helyi társadalom szereplőinek is ismerniük kell saját lehetőségeiket. Nem feltétlenül az a célszerűbb megoldás, ha a tantestületet és az igazgató személyét a fenntartó mindjárt az elején megváltoztatja. A hosszú távú építkezésben több a kockázat és kevesebb a veszteség, a rövidtávú megoldásban viszont kevesebb kockázat van, de több veszteséggel járhat. Ez esetben is látszik, hogy a keresztény értékrendben csak a türelem és a szeretet, az okosság és a tapintat indít el olyan belső folyamatokat, amiért az egész ügyet vállalni lehet.

Lelkipásztori szempontok

Milyen lelkipásztori szempontok miatt érdemes katolikus iskolát működtetni? Előre bocsátom, hogy ez az egyházon belül sem esik azonos megítélés alá. Itt is érdemes a rövid távú és a hosszú távú megfontolásokat elkülöníteni egymástól. Sajnos a rövid távú megoldások tűnnek gyakran hangsúlyosnak, ez azonban itt is csalóka. Nagyot téved, ha valaki azt várna a katolikus iskolától, hogy majd jó, templomba járó gyerekeket nevel: a bemeneti oldalon özönlik be a hovatartozás nélküli sok nebuló, a kimenetnél pedig „3D”-ben kapjuk a keresztény, sőt templomba járó katolikus fiatalat. Sajnálatos, hogy ezen a téren a legtöbb elvárás éppen erről szól. Pedig ha igazán katolikus iskolát szeretnénk, akkor egy olyan befogadó iskolát akarunk, aminek csak a legvégén szabad mérleget vonni arról, hogy vajon megérte-e ebbe az iskolába járni.

Az elvárások terén érdemes azt is figyelembe venni, hogy az adott iskola milyen környezetben van. Ha az intézmény a település egyetlen iskolája, akkor egészen más a helyzete, mint amikor városi környezetben több iskola között meghúzódik egy katolikus iskola is. Az előbbinél sok kényszerrel kell együtt élni: a pedagógusok merítési köre, a tanulók száma és összetétele a település adottságaitól függ, a szülők számára is nehezen megoldható, ha gyermeküket nem szeretnék katolikus intézményben taníttatni. Falusi közösségekben a katolikus iskola nem állhat elő a vallási elköteleződés kizárólagos igényével, hiszen ilyen értelemben sem róhat aránytalan terhet sem a gyerekekre, sem

a szülőre. Ez a kifejezés az egyházi iskola kapcsán vetődik fel akkor, ha a szülő nem akarja oda járatni a gyermekét, viszont egy másik iskolába naponta átvinni és odajáratni, időben és távolságban aránytalan terhet jelent. Aránytalan teher lehet azonban az is, hogy aki más felekezethez tartozik, annak számára mit jelent egy katolikus iskola. Ebben az esetben inkább a lelkipásztor dolga válik nehezebbé, hogy ezt a helyzetet valóban katolikus módon kezelje. Ne katolikussá akarja formálni az iskola növendékeit és dolgozóit, hanem ő maga vegyen részt katolikus módon az oktatás és nevelés folyamatában. Ez két világ! És ez bizony komoly terhet jelent a lelkipásztor számára, hogy az adott esetben más vallási kultúrához vagy más felekezethez tartozó tanuló iránt legyen elfogadó és toleráns, ne akarja őt föltétlenül áttéríteni a katolikus hitre. Ez a helyzet időnként akár identitás zavart is okozhat, mert közben azt is tapasztaljuk, hogy a más felekezethez tartozó, vagy más lelki kultúrában élő szülő (és gyermeke) akkor is méltánytalannak érzi a helyzetét, ha ténylegesen nem az.

A pedagógus

A pedagógus olyan sorsot vállal, aminek igen összetett módon lehet megfelelni. A sokféle képzés, megannyi elvárás, számtalan követelmény három irányba terelheti a pedagógust. Vagy a rendszer megfelelő szereplője lehet, vagy ellenállásba vonul, és csendesen vagy nyíltan hangot ad ellenvéleményének, vagy néma, szótlan sodródó része lesz a folyamatnak. A katolikus iskola létesítése esetén, ha az nem felmenő rendszerben történik, akkor a pedagógusok nagy többsége a fenntartóváltással egyházi intézmény pedagógusa lesz. Ez kényszerhelyzet a munkavállaló és az egyház számára is, hiszen eddig legfőljebb informális volt a kapcsolatuk, amely kimerült egy-egy templomi vagy iskolai ünnepi pillanat találkozásában. Ez most egyik napról a másikra munkaviszonnyá válik, annak minden következményével. Nehéz látni, mi játszódik le ilyenkor a pedagógusban. Bonyolultabb a folyamat, mint amikor egy dolgozó munkahelyet vált, hiszen az egyház vallási és hitéleti elvárásaival is szembesülnie kell a pedagógusnak.

Ezzel elérkeztünk a katolikus iskola legkényesebb pontjához, hiszen minden a pedagóguson múlik. Olyan nyitás ez az egyház részéről a civil szféra felé, ami szokatlan fordulatokat hozhat. Ezen a ponton kerül be a lelkipásztori szempont az eseményekbe. Mindenki arra lesz kíváncsi, hogy milyen elvárásokkal lép föl az egyház, és hogy annak ő személy szerint (nem csak testületileg) meg tud-e felelni — szakmai, életviteli és vallási szempontból. Egy valós önértékelés pillanata ez, hiszen a pedagógus számot vet azzal aki, ami, és erősen kutatja, hogy az egyház mint munkáltató milyen. Eddig ha volt is kapcsolata egyházzal, akkor az teljesen szabadon történt, a hit elveinek és elvárásainak mentén. Ez azonban egészen más. Itt az egyház munkáltatóként jelenik meg, és a pedagógus közérzete a személyes döntés területén nagyban attól is függ, hogy milyennek ismeri az egyházat. És függ attól, hogy milyennek ismeri annak helyi képviselőjét, a lelkipásztort. Mit tud róla, van-e kapcsolatuk, milyen a közvélekedés az illető személyről?

Sok esetben ezen a finom szálon múlik valakinek a döntése arról, hogy elfogadja-e az egyházi fenntartót. Tudja a pedagógus, hogy ha katolikus lesz az iskola, akkor a helyi lelkipásztor szerepe megkerülhetetlen, akár az ő személyes sorsát illetően is.

Nemcsak az intézmény és az egyház helyi közösségének életében, hanem a tanárember életében is izgalmas és döntő az a változás, ami az egyházi fenntartóváltással végbemegy. Nemcsak piaci szereplői vannak a folyamatnak, ahol mérlegelés tárgyává lesz egy döntés a fenntartóváltásról — hanem valójában mindenki megmérettetik. És a legfontosabb tényezők egyike maga a pedagógus, az ember. Sok tapasztalat van e téren arról, hogy a pedagógusok közül számosan ettől a fordulattól életük fordulátát is számítják, hiszen sokakat meglepetésként ér, amikor találkoznak azzal az egyházzal, amelyről eddig nem tudtak. Jó, ha ez az egyház türelmes és megértő, és a maga gyöngeségeit is ismeri.

A lelkipásztor

Nincs ez másként a lelkipásztor életében sem. Nemcsak a pedagógusnak, de a lelkipásztornak is életre szóló kaland belebocsátkozni ebbe. A lelkipásztor, akinek a gondjaira van bízva az intézmény hitélete, maga is úgy lépi át az iskola küszöbét, mint a pedagógus a templomét. Az ismeretlen-idegen izgalmaival és megfelelni akarásával. A lelkipásztorok átlagéletkora ma Magyarországon hatvan év körül van. Azt jelenti ez, hogy a derékhad papi működésének első tíz esztendejét 1979 és 1989 között töltötte, amikor az iskolába nem teheték be a lábukat. A többségük még abban szocializálódott, hogy a gyerekekkel való foglalkozásra a hétvégén csak a templom, a nyolcvanas évektől már a plébánia is nyújt lehetőséget. Az iskola tabu volt a lelkipásztornak és a lelkipásztor az iskolának. Ezt a görcsöt kell feloldani, amikor a lelkipásztoroknak nemcsak szabad, hanem szükséges is belépni az iskolába — miután az iskolát átvette az egyház. Ezt a lépést többen sebezten teszik meg.

Ha azonban sikerül megtalálnia a lelkipásztornak azt a hangvételt, ahogyan a pedagógusokkal beszélhet, és azt az időmennyiséget, amennyit közöttük legyen — az termékenyen hat mindenkire. Mint magam is a papi átlagéletkorhoz tartozó és káplánokkal együtt dolgozó plébános, megfigyeltem, milyen jótékonyan hatott a papságra a katolikus iskolák megjelenése. A fiatal papi korosztály éppen olyan ambiciózus, mint kortársai más civil pályákon: szeretne hivatása teljesítésében kitűnni, és kimagasló teljesítményeket elérni. Az ő életükben jelentős változást hoztak a katolikus iskolák. A pedagógusok révén éppen az a korosztály és értelmiségi réteg jelent meg az egyházi tevékenység horizontján, akik addig látványosan távol voltak az egyháztól. A lelkipásztorok számára új igazodási pont lett a pedagógusok jelenléte és a diákság nagyszámú megjelenése. Természetesen ez nem azonos a templomban és a szertartásokon való megjelenéssel. Nem is ez a cél. A cél az, hogy a katolikus egyház a nevelés és oktatás terén jelen legyen a társadalomban elfoglalt mértékének arányában, segítve a köznevelést és közoktatást a maga eszközeivel és tapasztalatával. Egy-

házmegyém főpásztora az átvételre felkínált iskolák esetében, a tájékoztató szülői és pedagógusi fórumokon gyakran hangsúlyozza, hogy az egyháznak nemcsak ezeréves tapasztalata van az iskolák működtetéséről, hanem húszéves is. Ez utóbbi legalább annyira fontos, mint az előző.

Plébánia és közösség

A civil és az egyházi környezet is érdeklődéssel figyeli, hogy a katolikus iskolák működése hogyan alakul, milyen elfogadottságra tesznek szert. Abban a kérdésben, hogy a katolikus iskola milyen feltételeket támasszon a diákoknak és a tanároknak, illetőleg a nem közvetlenül oktatással foglalkozó dolgozóknak, még egyházi körökben sincs teljes nézetazonosság. Olykor türelmetlenebb vélemények is hangot kapnak, de szerencsére ezek többsége nem jut be a rendszerbe. Azok a lelkipásztorok, akiknek nincs közvetlen iskolai kapcsolatuk, némiképp másként látják, mint azok, akik önként, vagy feladatul kapva, részt vesznek a nevelés-oktatás folyamatában. Egy közeli település lelkipásztora gyakran fogalmazza meg azt a kifogását, hogy a katolikus iskola diákjai nem járnak rendszeresen misére, és az iskola sem neveli őket erre, pedig — szerinte — ez lenne a feladata, hiszen katolikus. Ennek éppen az ellenkezőjét mondta egy rendőr nemrég, amikor szolgálati helyemet csak rendőrségi autóval tudtam megközelíteni. Közel egy órát ültem az autóban, és a rendőr autóvezetés közben elmondta: szerinte helyes, hogy egyre több az egyházi iskola, mert ahogyan a társadalmat nézi (bűnelkövetői szempontból), nagyon rászorul egy szilárdabb erkölcsi alapra. Csak azt nem érti — tette hozzá nyomatékosan —, az egyház miért erőlteti a gyerekek templomba járását.

Szintén egyházi körből származik az a sajtót is megjárt vélekedés, hogy a katolikus iskolák megszüntetik a plébániai ifjúsági hittant. Mert az oda járó fiatalok ott vesznek részt a hittanórákon, és így kikerülnek a plébániai környezetből. Pedig ami a katolikus iskolában történik, az az egyházban történik. Az egyház pasztorációjának csupán egyik szegmense a vasárnapi szentmise. Nyilvánvaló, hogy a szentmise nem egy mellékes közjáték, hanem vallásos életünk forrása és csúcsa, de a forráshoz és a csúcsra el is kell jutni valahogy. Az eljutás egyik módja a katolikus iskola, akkor is, ha nem parancsszóval tereli, hanem szelíden hívja az általa elért személyeket a templomba és a plébániára. A katolikus iskolának nem az az elsődleges célja, hogy templomaink foghíjas padsorait feltöltse — bár tudom, hogy ebben nem mindenki ért velem egyet. Abban a társadalmi környezetben, amelyben vallási alapjaink annyira hiányosak, hogy még csak nem is tudunk rólok, föltétlenül az alapoknál kell kezdeni. Az alap az iskola.

A katolikus iskolák szaktárgyi tekintetben ugyanazokkal a nehézségekkel küzdenek, mint az állami iskolák. Sőt talán még bonyolultabb a helyzet, mert nemcsak matematikatanárt keres az igazgató, hanem katolikus matektanárt, nemcsak énektanárt, hanem olyat, aki ismeri az egyházi énekeket is — és létrehozza az iskolában (és a templomban) azt a kórust, amely társadalmi és egyházi ünnepeken is megszólalhat. Ha azt mondjuk, hogy Magyarországon szaktanárból hi-

ány van, akkor azt már hozzá sem kell tennünk, hogy a katolikus szak-
tanár meg olyan, mint egy aprócska sziget a tengerben.

A katolikus iskolák alapítása utáni következő (vagy párhuzamos) feladat a katolikus pedagógusképzés, ami azonos horderejű a katolikus iskola alapításával, mert ez utóbbi nélkül nincs az előbbi sem. Hasonló a folyamat is. Nem a már meglévő pedagógusképző és továbbképző helyektől várjuk el, hogy specializálódjanak és katolikus pedagógusokat is képezzenek. Hanem azokban az iskolákban, amelyeket a katolikus egyház átvett, a finom változásokra érzékenyen, és türelmes szeretettel kísérve, súlypontáthelyezés történik a lélekben: ezzel kezdődik meg a katolikus pedagógusképzés. Ez nem azt jelenti, hogy a pedagógusok egyik vasárnapról a másikra ott vannak tanítványaikkal a szentmisén. Ilyet nem is lehet, nem is szabad elvárni. Viszont finom változás jele volt számomra például az a tapasztalat, amikor az egyik településünk fél évvel azelőtt átvett iskolájában egy tantestületi értekezletre meghívtak. December táján lehetett. Tudtam, milyen kínkeservesen telt mindnyájuknak a nyári vakáció. Iskolai munkával, leltározással, adminisztrációval, hogy szeptemberben már mint katolikus iskola kezdjenek. Rettenetes egy fenntartóváltás papírmunkája is! Últam a tanárok között, lehetek úgy harmincöt-negyvenen. Természetesen tudták, ki vagyok, de így még nem találkoztunk. Ekkor már zajlott egy másik iskola átadásának a háttér-adminisztrációja. Kíváncsi voltam az itteniek véleményére, és kiosztottam egy-egy kis cédulát, amire név nélkül csak ennyit kértem felírni: adjanak tanácsot egy másik tantestületnek, vállalják-e, hogy katolikus iskola legyenek, azok tükrében, hogy önök már tudják, mivel jár ez? *Mindenki* azt írta, hogy vállaljátok! A tantestületnek ez a válasza egyértelműbb üzenet volt számomra, mint a templomba járás. És lassan elindult a folyamat, a katolikus pedagógussá válás folyamata. Évek óta külön csoportja van a pedagógus-katekumeneknek. Egymást tanítják, vezetik, hozzák, biztatják — türelemmel, érzékenyen, tapintattal — ahogyan a pedagógusok ezt egyébként is teszik.

Templom és közösség

A katolikus iskolák megjelenésekor a hívek a rendszerváltozás óta másodszer is szembetalálták magukat azzal a ténnyel, hogy akiről nem is gondolták volna, most ott ül a templomban. A rendszeresen templomba járók egyszer csak új arcokat fedeztek fel a templomban. Olyanokat, akiket máshonnan ismerhettek, de a templomból még nem nagyon. Fordítva is izgalmas, bár erre ritkábban gondolunk: milyen nehéz a pedagógusnak is bemenni egy ilyen szituációba. Azok a pedagógusok, akik az iskola katolikussá válása után szentmisére kezdenek járni — valóságos hősök. Melyikünk az, aki átérzi az ő helyzetüket? Több évtizedes papságom alatt először tapasztalom, hogy a katolikus iskolákkal összefüggésben évek óta növekszik a templomba járó emberek száma — legalább húsz-huszonöt százalékkal. Nem mondom azt, hogy ők már hívek. Ők akkor lesznek hívek, ha engedjük (segítjük) őket azzá válni. Mint ahogyan minket is engedtek azok, akik helyet szorítottak maguk mellett az egyházban. Sőt olykor-olykor biztattak, hogy gye-

re közelebb és foglalj helyet itt mellettem (vagy köztünk). A katekumenátussal kapcsolatban szoktuk emlegetni a befogadó közösséget. Ilyen befogadó közösséggé válik az egyházközség, ha tudatosan bennük, hogy újak érkeznek. Ahogyan a felnőtt keresztséggel kapcsolatban fontos, hogy ne csak a katekumenek készüljenek arra, hogy belépnek az egyházba, hanem az egyház tagjai is készüljenek az ő befogadásukra. Ha az egyházközség felkészítése elmarad, és nem várják a katolikus iskolát maguk közé, ha a szívek nem nyílnak meg, akkor az ajtók sem fognak.

A katolikus iskola szerepe

Írásom elején történt utalás arra, hogy a püspök alapítja a katolikus iskolát, azért, mert így akar gondoskodni a hívekről. Azokról, akik vannak és azokról, akik ilyen módon válnak azzá. Gyakran előfordul azonban, hogy olyanok is szeretnék katolikus iskolába járattatni gyermeküket (vagy bár nem szeretnék, de nincs más lehetőségük), akik nem katolikusok. Velük mi legyen? Természetesen a szó katolikus — egyetemes — jelentése alapján azokat is be kell fogadni, akik nem kívánnak hitben elköteleződni, viszont nekik is el kell fogadniuk az intézmény rendjét és szabályait. Találkoztam olyan esettel, amikor a Jehova Tanúi közösséghez tartozó szülők középiskolás gyermeke felmentést kért hittan alól. Az a megoldás született, hogy hittanórák időpontjában olyan iskolai feladatot kapott a tanuló, amit egyébként is diákok látnak el, például portaszolgálat, folyosói ügyelet, könyvtári szolgálat. Mindaddig minden felekezethez tartozó szülő gyermekét be kell fogadni a katolikus iskolába, amíg az nem folytat missziós tevékenységet az intézmény falai között. Természetes, hogy katolikus iskolát elsősorban a katolikus szülők gyermekeinek vagy a jó nevelést keresőknek kínáljuk fel. Hiszen a katolikus iskola jó alapokat törekszik nyújtani ahhoz, hogy fizikai, értelmi és lelki vonatkozásban helyt tudjon állni az, aki falai közül kerül ki az életbe. Ennek érdekében is veszi igénybe a keresztségben rejlő többletet.

Az osztó igazságosság elve alapján nemcsak a javakban, de a terhekben is osztani kell a társadalom tagjainak és különböző rétegeinek. Méltányos, hogy az egyházak a társadalomban részarányosan kivegyék részüket a közfeladatokból is. Így a katolikus egyház, amikor iskolákat tart fenn, nem csupán „belmissziót” végez, hanem valamennyit visszaad az egésznek abból, amit kapott. A közfeladat, tekinthetünk akár közoktatásnak, egyben közteher is, amelyből a katolikus egyház arányosan és méltányosan szeretné kivenni a részét. Nem tagadhatjuk, hogy globalizált világunkban minden következő generáció új és új feladat elé állítja az oktatási rendszert. A digitális nemzedék olyan mértékben jár azok előtt, akik ma őket tanítják, hogy a tanítás feladatának megfelelni komoly terhet jelent, intézményi és személyes szinten egyaránt. Ebben a feladatban kíván a katolikus egyház részt venni azzal, hogy iskolákat tart fenn, azonos tárgyi feltételekkel és átjárhatóságot biztosítva. Nem szeretnénk magára hagyni a társadalmat konfliktusaival, és nem szeretnénk kimaradni azoknak az eredményeknek a létrehozásából, amelyekre büszkék lehetünk.

